

УДК 631.1

АГРАРНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

СТРИГУН Л.В.

*Студентка 2 курсу, відділення з підготовки молодших спеціалістів,
спеціальність «Бухгалтерський облік».*

*Науковий керівник ІВАНЧЕНКО І.Г., викладач ВП Національного
університету біоресурсів та природокористування України «Ніжинський
агротехнічний інститут»*

*У статті розглядаються основні етапи формування
сільськогосподарської освіти в Україні, її переваги та недоліки, сучасний стан
та перспективи розвитку аграрних вищих навчальних закладів.*

*Ключові слова: освіта, сільське господарство, навчально-виховний
процес, агропромисловий комплекс.*

Питання історії створення та розвитку сільськогосподарських освітніх закладів, наукових установ завжди було важливим і актуальним, тим більше таким воно є нині, в час відродження національного виробництва, у тому числі й сільськогосподарського.

Навчально-виховний процес є одним з основних проявів суспільних відносин, і, тому, на цей процес впливають будь-які суспільні відносини з їх численними суперечностями.

Специфічною рисою суспільних відносин на Україні завжди була аграрна складова у становленні та функціонуванні української національної свідомості, тому до таких суперечностей у навчально-виховному процесі вищих аграрних навчальних закладів України належать: стандартність змісту фахової освіти і специфічні вимоги до професійної підготовки фахівців для агропромислового комплексу; тенденція наближення навчання до реального виробництва і відсутність коштів на створення відповідної навчально-виробничої бази; постійне зростання обсягів і змісту наукової інформації і недостатня гнучкість навчальних програм. Для розв'язання цих еволюційно-складених суперечностей необхідно враховувати не лише реалії і перспективи соціально-економічного розвитку країни, освітній досвід передових країн світу, а й власний історичний шлях.

Метою цієї статті є аналіз етапів розвитку аграрної освіти, визначення цілей та можливих шляхів їх досягнення у сучасності.

Сільськогосподарська освіта на території України формувалася тривалий час і має власну історію розвитку. На нашу державу поширювалася влада

сусідніх держав, таких, як Російська імперія, Польща, Угорщина та інші. Відповідно вона впливала й на виникнення аграрних навчальних закладів.

У 1854 р. було відкрито перше сільськогосподарське училище на українських територіях поблизу м. Харкова. На початку XIX ст. мали місце поодинокі спроби створення сільськогосподарських навчальних закладів. Для губерній Київського шкільного округу головною економічною галуззю було сільське господарство та переробка його продукції. Закономірно, що створений у землеробському регіональному центрі - Києві - Університет святого Володимира впродовж XIX ст. був науковим сільськогосподарським центром, де, крім підготовки кадрів, була зосереджена практично вся аграрна наука регіону. Кафедра сільського господарства існувала в університеті св. Володимира з моменту навчально - наукової діяльності закладу - з 1834 р.

Виділяють чотири періоди науково - освітньої діяльності сільськогосподарської кафедри Університету святого Володимира: I - 1834-1846 рр. - період становлення кафедри; II - 1846 - 1878 рр. - період розгортання роботи; III - 1878 - 1885 рр. - період тимчасового призупинення наукової роботи; IV - 1885 - 1917 рр. - період поглиблення наукової діяльності та спроби розширення кафедри за рахунок поглибленої спеціалізації. У I і II періоди діяльності кафедри переважно викладали короткий енциклопедичний курс із різних галузей сільського господарства, упродовж IV періоду викладання на кафедрі змінювалося, що було пов'язано зі спробою введення окремої спеціалізації «Агрономія».

На українських землях, які входили до складу Австро-Угорщини, в цілому проявлялися тенденції, що були притаманні Західній Європі. Вищу сільськогосподарську освіту можна було отримати на аграрному факультеті Краківського університету та в Аграрній академії у Дублянах поблизу Львова. У 1801 р. у Львівському університеті була заснована кафедра сільського господарства. Середній рівень був представлений сільськогосподарською школою, що була розташована біля Кракова у Черняхові. Типових навчальних програм для вищих аграрних навчальних закладів України у другій половині XIX - на початку XX ст. не існувало, тому у більшості випадків, складаючи їх використовувався досвід відповідних структур країн Західної Європи, Російської та Австро-Угорської імперій.

Навчальні плани вищих аграрних навчальних закладів складались з предметів, які можна поділити на три групи: загальні, допоміжні і спеціальні. Викладалися такі дисципліни: Закон Божий; загальні предмети: фізика, неорганічна хімія, якісний і кількісний аналіз, анатомія рослин, фізіологія рослин, кристалографія, мінералогія, геологія, зоологія, ентомологія, фізіологія тварин, морфологія і систематика рослин, мікробіологія, рослинні паразити; спеціальні предмети: сільськогосподарська метеорологія, прикладна ентомологія, загальна зоотехнія, загальне рослинництво, землеробство, зоогігієна, сільськогосподарське машинобудування, часткова зоотехнія і

часткове землеробство, сільськогосподарська економія і статистика, енциклопедія лісових наук; додаткові предмети: політична економія, будівельне мистецтво, геодезія, сільськогосподарська технологія, ветеринарія, садівництво. Одним із основних напрямів здійснення роботи викладачів аграрних вищих навчальних закладів у другій половині ХІХ - початку ХХ ст. була підготовка і написання навчальних "курсів", підручників і керівництв для студентів. Зміст освіти завжди адекватно відображає існуючу дійсність та ідеологію свого часу, тому у досліджуваній період всі навчальні плани вищих спеціальних навчальних закладів склалися за таким принципом, щоб студенти, майже упродовж дня займались теоретичним та практичним навчанням і не мали багато вільного часу.

Розвиток освіти у будь-якій країні значною мірою визначає не тільки рівень відтворення інтелектуального потенціалу суспільства, але й створює умови для здійснення науково-технічного та соціально-економічного прогресу. Сучасні реалії - це розбудова української державності, становлення ринкових відносин, нові міжнародні господарські зв'язки та входження в процеси розвитку світової науки, культури і техніки. Сьогодні аграрна галузь, як і Україна в цілому, потребує цілісної системи освіти, яка б відповідала національним інтересам і світовим тенденціям розвитку та забезпечувала б підготовку фахівців, здатних втілювати їх у життя.

Університети аграрного профілю одержали статус вищих навчальних закладів ІІІ-ІV рівнів акредитації, а деякі з них - державних університетів; аграрним технікумам, училищам та коледжам було надано статус вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації, що сприяло запровадженню багатоступеневої системи підготовки фахівців для агропромислового комплексу та забезпечило збільшення кількості фахівців зі знаннями, необхідними для роботи в умовах ринкової економіки, в агровиробничих структурах різних форм власності та господарювання.

В процесі реформування системи вищої аграрної освіти зросла роль студентів як учасників навчально-виховного процесу. Це забезпечується новими формами і методами, зокрема модульно-рейтинговою системою навчання студентів та оцінювання їх знань. Більш ефективно функціонують органи студентського самоврядування. Досвід їх діяльності свідчить, що зросла роль студентів у забезпеченні і захисті їх прав та інтересів, забезпеченні виконання ними своїх обов'язків, сприянні навчальній, науковій та творчій діяльності, вирішенні побутових питань і організації дозвілля. Сучасні освітянські реформи надали змогу аграрним вищим навчальним закладам поєднати навчальний процес із залученням студентів до науково-технічної творчості та наукової роботи, збільшити фінансування підготовки кадрів за рахунок держави.

Найважливішим компонентом забезпечення якості аграрної освіти є ретельний відбір науково-педагогічних кадрів та постійне підвищення їх

кваліфікації, тому діяльність науково-педагогічних працівників аграрних навчальних закладів стала більш цілеспрямованою. В аграрних навчальних закладах запроваджено ступеневу систему підготовки кадрів, яка дозволяє здійснювати навчання фахівців відповідних професійних напрямів і спеціальностей за кваліфікаційними рівнями: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр та включає в себе узгодженість навчальних програм та навчальних закладів різних рівнів акредитації, скорочення термінів навчання у процесі підготовки з нижчого на більш високий за обраним фахом рівень, усунення дублювання вивчення дисциплін, розширення можливостей адаптації до виробництва шляхом отримання фахівцем додатково однієї-двох спеціальностей за один і той самий термін навчання.

Доцільно визначити такі пріоритетні напрями використання позитивного досвіду та розвитку аграрної освіти України: збереження самостійності системи аграрної освіти; посилення співпраці та удосконалення системних зв'язків аграрних навчальних закладів з кадровими службами місцевих управлінь сільського господарства, агрофірмами тощо з метою формування механізму прогнозування і моніторингу напрямів підготовки аграрних фахівців та обсягів прийому студентів; квотування прийому сільської молоді з метою розширення доступу до отримання вищої аграрної освіти; розробка і прийняття державної програми підтримки молодих фахівців, які прибули працювати за направленнями в сільську місцевість; створення гнучкої розгалуженої системи післядипломної освіти шляхом перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців з нових напрямів аграрної науки і практики з оптимальними термінами та періодичністю навчання; розвиток міжнародних зв'язків в аграрній освіті, пов'язаних з розробкою навчальних планів і програм, спрямованих на інтеграцію вітчизняної аграрної освіти в світовий освітянський простір.

Висновки. Вищенаведені факти показують, що в історії розвитку сільськогосподарської освіти сучасної України особливий інтерес викликає друга половина XIX - поч. XX ст. У цей період вітчизняною сільськогосподарською освітою було досягнуто значних успіхів, накопичено цінний досвід, що тривалий час не досліджувався, а тому й недооцінювався. У сучасних умовах є всі підстави та можливості поновити аналіз спадку українських учених, у тому числі й тих, що працювали в аграрних науково-освітніх закладах.